



ISSN  
2547-989X

Sinop Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (2), 341-364

Geliş Tarihi:14.09.2021 Kabul Tarihi: 26.11.2021

Yayın: 2021 Yayın Tarihi: 30.11.2021

<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.995345>

<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

## SİR MARK SYKES’İN ORTADOĞU İZLENİMLERİNE KISA BİR BAKIŞ\*

Ruziye ÖZSOY\*\*

Cengiz KARTIN\*\*\*

### Öz

Çalışma, 19. yüzyılın *Güneş Batmayan İmparatorluğu*’nun bir temsilcisi olarak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde bir Ortadoğu uzmanı olan Sir Mark Sykes’in yürüttüğü faaliyetlere odaklanmıştır. Sykes, almış olduğu eğitime ilave olarak küçük yaşlarında Doğu’ya gerçekleştirdiği seyahatlerle Birinci Dünya Savaşı ile birlikte başlayacak sürecin önemli aktörleri arasında yer almıştır. Söz konusu süreç içerisinde Sykes’in kimi fikirleri değişime uğramış kimi fikirleri ise sabit bir şekilde devam etmiştir. Bu değişim ya da sabit fikrin odak noktasını ise İngiliz devlet menfaatlerinin temini teşkil etmiştir. Ona göre İngiltere’nin Ortadoğu’daki çıkarlarını gerçekleştirmek için Siyonistler kilit bir role sahipti. Bu bakış açısı ile hareket eden Sykes onların en küçük sorunlarından en büyük problemlerine varıncaya değin çözüm önerilerini Londra’ya tavsiye etmiştir. Mark Sykes, I. Dünya Savaşı sırasında, Şerif Hüseyin liderliğinde gerçekleşen bazı Arapların isyanında önemli roller üstlenmiştir. Özellikle Arap lejyonlarının kurulması için mücadele etmiştir. Çalışma Mark Sykes’in hayatı, kartografya yeteneği, Siyonistlerle münasebeti, Arap lejyonu kurulması için merkezi hükümetine tavsiyelerine odaklanmıştır. Söz konusu odaklanmanın çerçevesi ise İngiliz Ulusal Arşivi belgelerine, Mark Sykes’in hazırladığı raporlara ve mektuplara bağlı kalınarak çizilmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Sir Mark Sykes, Siyonizm, Arap Lejyonu, Arap Milliyetçiliği.

\* Bu makale, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümünde devam eden “Sir Mark Sykes’in Osmanlı Devletindeki Faaliyetleri” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

\*\* Sorumlu Yazar, Öğretim Gör., Adıyaman Üniversitesi Besni Meslek Yüksekokulu, ruziyedurmus@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-7834-5370> Adıyaman, Türkiye.

\*\*\* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, cengizkartin@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3457-6916> Kayseri, Türkiye.

## A Brief Overview of Sir Mark Sykes' Middle East Impressions

### Abstract

The study focuses on the activities of Sir Mark Sykes, a Middle East expert, in the first quarter of the 20th century as a representative of the 19th century The Empire on which the sun never sets. In addition to his education, Sykes was among the significant actors of the process started with the First World War with his travels to the East at a very young age. During this process, some of Sykes's ideas changed, and some of them continued steadily. The focus point of these changing or fixed ideas was the realization of British state interests. According to him, the Zionists played a key role in achieving Britain's interests in the Middle East. Acting in line with this point of view, Sykes recommended solutions to London for from their smallest problems to the biggest ones. Mark Sykes played important role in the rebellion of some Arabs led by Sherif Hussein during World War I. He fought for the establishment of Arab legions. The study focuses on the life of Mark Sykes, his cartography talent, his relations with the Zionists and his recommendations to the central government for the establishment of the Arab legion. The framework of this focus depends on the English National Archive documents, and the reports and letters prepared by Mark Sykes.

**Keywords:** Sir Mark Sykes, Zionism, Arab Legion, Arab Nationalism

### Giriş

İngiltere 20. yüzyıla doğru gelinen süreçte temel dış politika önceliğini Hindistan'a giden yolları kontrol altına almak ve Rus yayılmasına engel olmak üzerine inşa etmiştir. İngiltere söz konusu bu amacı gerçekleştirmek için Rusya'nın Afganistan ve Türkistan'a ulaşmasını engellemeyi ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumayı hedef alan bir yaklaşımla hareket etmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin 93 Harbi yenilgisi, Almanya ile yakınlaşması, Gladstone'un İngiltere'de başbakanlık koltuğunu işgal etmesi gibi hususlar temel politikada ciddi bir değişimi de beraberinde getirmiştir.

İngiltere, söz konusu devlet politikasının değişimi sonrasında Ortadoğu’da kendi çıkarlarını korumak ve bölgeyi isteği doğrultuda şekillendirmek için birçok uzman ve istihbaratçıyı bölgeye göndermiştir. Bu uzmanlardan birisi olan Mark Sykes, I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere ve Fransa’nın aralarında imzaladıkları Sykes-Picot Antlaşması ile bilinmekle birlikte kendisi Doğu’ya yapmış olduğu seyahatler sırasında, gittiği bölgelerin haritasını da çıkartmıştır. Bu haritalar I. Dünya Savaşı sırasında ve bölgenin şekillendirilme sürecinde İngiltere’nin ilgili birimlerinden kullanılmıştır.

Mark Sykes hakkında çok fazla çalışma yapılmamış yapılan çalışmalarda Sykes-Picot anlaşmasına odaklanılmıştır. Sykes’in faaliyetleri ve düşünceleri ile ilgili çalışmaların son birkaç yıl içerisinde arttığı görülmektedir. Bu çalışmalar arasında Polat’ın (Polat, 2010: 97-132; Polat, 2015: 131-145), Karakaş’ın (Karakaş, 2012: 403-425), Yel ve Kartın’ın, (Yel ve Kartın, 2013:107-175), Kartın’ın (Kartın,2016: 395-418), şahin’in (şahin, 2015: 241-262), Yeşilyurt’un (Yeşilyurt, 2018: 357-374), Çiçek’in (Çiçek, 2018: 73-99) Mirza’nın (Arslanmirza, 2021: 173-194) çalışmaları önemli çalışmalar olarak sıralanabilir.

Mark Sykes I. Dünya Savaşı sırasında Winston Churchill ile mektuplaşmış Çanakkale Cephesi’nin açılması için onu ikna etmeye çalışmıştır. Churchill’in doğrudan Mark Sykes’in etkisi altında kalıp kalmadığı netlik kazanmamışsa da söz konusu mektuplar kendisinin Osmanlı Devleti’ne bakış açısını göstermesi bakımından önemli kaynaklar olarak tarihe geçmiştir (Copern, 1998: 108-118).

Sykes 1915 tarihinde De Bunsen Komitesi’ne, Savaş Bakanı Lord Kitchener’in özel temsilcisi olarak katılmıştır. Komitede icra ettiği görev kendisini daha sonra üstleneceği vazifeler için önemli bir noktaya taşımıştır. Bu sürecin en önemli neticesi kendisinin 1916 yılında İngiltere ve Fransa arasında imzalan Sykes-Picot Anlaşması’nda İngiltere’nin temsilcisi olması olarak tarihe geçmiştir.

Sykes-Picot’un masada olduğu süreç içerisinde haftalık olarak yirmi yedi tane “Arabistan Raporu” hazırlayan Sykes, bu raporları oluştururken Arap coğrafyasının bütünü ile ilgili kendisine ulaşan istihbarat raporlarını süzgeçten geçirmiştir.

(Katar Dijital Arşivi, IOR/L/PS/10/586 File 705/1916 pt 1-2 Arab Revolt). Bu değerlendirmeler esnasında kendisinin önem verdikleri hakkında ve neler yapılması gerektiği konusunda raporlar hazırlamıştır. Ona gelen bilgiler çok gizli olduğu için Mark Sykes yardımcısı ile birlikte bu belgeleri inceledikten sonra başucunda bulunan, uyurken bile yanından ayırmadığı bir kasada belgeleri kilitli tutmuştur (Leslie, 1923: 24).

Sykes'ın konumu düşünüldüğünde anlaşıldığı kadarıyla sadece Araplarla ilgili meselelerde söz sahibi değildi. Buna ilave olmak üzere Ortadoğu konusunda pek çok alanda uzman sıfatı ile görüşlerine başvuruda bulunulmuştur. Kendisinin gazetelerde yayınlanmış olan görüşleri İngiliz kamuoyunu etkilemiştir. Böylece İngiliz halkı ve entelektüelleri gelişmeleri birinci el kaynaktan almışlardır (Yazıcı-Demir, 2017: 95). Fakat Mark Sykes insanları gelişmelerden haberdar etmek dışında onları yanlış yönlendirmek için de gazeteleri kullanmıştır. 20 Şubat 1917 tarihinde The Times gazetesine bir yazı kaleme alan Sykes söz konusu yazıda "Ermeni Soykırım" iddiasını gündeme getirmiştir. Böylece dünya kamuoyunda sözde soykırım iddiası ilk kez duyurulmuştur (Üstel, 2019).

Birinci Dünya Savaşı devam ederken Sykes'ın Arap Lejyonu kurulması fikrini Londra'ya benimsetmek istemesi aslında Arapların çoğunlukla yaşadığı bölgelerde bir kuvvet oluşturarak Türklere karşı savaştırılmaları fikrine dayanmaktaydı. Böylece bölgedeki denklemi İngilizler lehine çevirecekti. Ayrıca Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması için de Siyonistlerle iş birliği yapmak bölgedeki tüm dengelerin İngilizler lehine dönmesini sağlayacaktı.

Sykes'ın kamuoyunu ve İngiliz devletini etkilemeye çalıştığı bir başka husus ise Mondros Mütarekesi esnasında cereyan etmiştir. Kendisinin vermiş olduğu bilgiye göre anlaşmanın temeli kendisinin görüşleri esas alınarak şekillendirilmiştir. Mark Sykes sonradan ' *Mondros Ateşkes Antlaşmasındaki kısıtlamaları hazırlamakla ne kadar haklı olduğunu* ' çeşitli zamanlarda dile getirmiştir (Leslie, 1923: 291).

## **1. Mark Sykes'ın Hayatı**

Boranet Sir Tatton Sykes 1874 yılında kendisinden otuz yaş küçük Jessica Cavendish Bentinck ile evlenmiştir. Bu evlilikten 16 Mart 1879 tarihinde Londra'da

Sir Mark Sykes dünyaya geldi (Harvey, 1982: 141). Ailesinin varlıklı ve etkili bir konumda olması Mark Sykes'in iyi bir eğitim almasına; asker, diplomat ve parlamento üyeliği yapmasına katkıda bulunmuştur (Yel ve Kartın, 2013: 113-114).

Küçük yaştan itibaren annesinin ısrarı ile dini eğitim alan Sykes Katolik olarak yetiştirilmiştir (James, 557-560). Kendisi ve annesinin Katolik olmasına rağmen babası Tatton Katolikliği kabul etmemiştir (Çıtak, 1997: 5).

Mark Sykes çocukluğunu Sledmere'de geçirmişse de hazırlık okulu yerine Bay Dowling, Bay Bresford ve Bay Thime isimli öğretmenlerden eğitim almıştır. Sykes çocukken akciğerlerinin tıkanıklığından rahatsızlanmış bu nedenle ailesi kendisini, soğuk ve nemli olan Yorkshire kışlarından korumak için uzun süreli tatillerle yurt dışına göndermiştir. Söz konusu bu sürecin neticesi Sykes'in devlet okulu sistemini devamlı takip edememesi olmuşsa da özel derslerden sonra, 1890-1895 yılları arasında Windson'daki Roma Katolik Okulu'na ve Beaumont Koleji'ne aralıklarla devam etmiştir. 1895 yılında Monako'daki İtalyan Cizvit Okulu'na, 1896'da Brüksel'de St. Louis Enstitüsü'ne, 1897'den 1899'a kadar ise Cambridge Üniversitesi'ne devam etmiştir.

Eğitimini yukarıdaki okullarda devam ettiren Sykes bir yandan da dünyanın pek çok yerine seyahatler düzenlemiştir. 15 yaşından önce Mısır'da Assouan'a, Hindistan'a seyahatler düzenlemiş ayrıca, Arap çöllerinde keşifler yapmış ve Meksika'ya da gitmiştir (Leslie, 1923: 8). Günün koşulları düşünüldüğünde dünyada birbirinden uzak bölgelerine gerçekleştirilen bu seyahatlerde Sykes'in elde etmiş olduğu deneyim, kendisinin eğitimine oldukça ciddi katkılar sağlamıştır.

Baba Sir Tatton söz konusu seyahatlerin gerçekleştirilebilmesinin temel koşulu olan istek ve talebi şu şekilde tarif etmiştir:

*“Mark'ın gözü Asya'da, Türkiye'deki, İncil'de geçen gizemli topraklara dair hikâyelere dönüktü. O zaman pek çok çocuk eline kalem alıp da harita yapmakla vakit harcamazdı. Ama Mark için gençliğin en büyük tatil ve macerası buydu ...”* (Leslie, 1923: 9).

Mark Sykes'in kuzeni, Leslie tarafından kaleme alınan "Mark Sykes: His Life and Letters" isimli kitabın giriş kısmında Winston Churchill'in Mark Sykes için yazdığı bölümde şu bilgiler yer almaktadır:

*"... Victoria döneminin sonlarında herkesi saran maceracı ruh, pek çoğunu Afrika ve Amerika maceralarına atılmaya itti. Ama Mark Sykes bu noktada kendisini Yakındoğu seyahatlerine verdi. Aslında orada herhangi bir şekilde hazine bulma amacı yoktu. Ya da herhangi bir şekilde oradaki insanların dinlerini değiştirme amacı da yoktu. Bir yerleri gezip bir yerlerde toprak edineyim fikrine de sahip değildi. Kendisini bir anda Akdeniz insanlarıyla, Filistinlilerle hatta Arap ve Türklerle aşına hale getirdi. Gittiği yerler daha önce sadece birkaç kişinin gidebildiği yerlerdi. Yolların, ülkelerin haritalarını çizdi ki bu haritalar ne Savaş Ofisi'nde ne de Kraliyetin Coğrafya Toplumu'nda daha önce çizilmemişti. Onların da bilgisini aşan haritalardı. Bu haritaları çizmeye ne onların bilgisi yeterdi ne de pusulaları bu tarz haritalar çizmeye yeterli olurdu ..."* (Leslie, 1923: Vi).

Winston Churchill'in da bahsettiği Sykes'in harita çizimine olan ilgisi, kendisinde küçük yaşta başlamıştır. Harita çizmek onun için büyük bir zevk kaynağı olmuştur. O, daha öğrenciyken babası Sir Tatton okuldaki odasına girdiğinde çivilenmiş haritalar bulmuştur. Bunlar o kadar güzel çizilmiştir ki babası Mark'a kızarmış ve duvardaki delikleri doldurarak bunu görmezden gelmiştir (Leslie, 1923: 12).

Mark Sykes'in, gittiği yerleri haritalamasındaki becerisini oluşturan ana etken; kullanılacak geçitler, yollar, aşiretler, gördüğü ilginç ve işe yarar bulduğu her şeyi not almasından kaynaklanmıştır. Onun bu kabiliyeti I. Dünya Savaş'ında İngiltere için çok yararlı olmuştur.

Mark Sykes Kilis'ten Şeyhli'ye giderken yol hakkında:

*"...yolculuğu nahoş ve tehlikeli hale getiren birçok dere, dağ kolu, vadi, bataklık ve dağ geçidi olan yere varana kadar yollar mükemmeldi. Ülkenin bu yöresinin haritası kesinlikle güvenilir değil ve sadece kafa karıştırmaya yarıyor. Onlardan birinin insana rehberlik etmesi neredeyse imkânsız ve seyyahlar bu bölgedeyken bunu mutlaka akıllarında bulundurmaları..."* (Sykes, 2015: 75)

ifadesine yer vermiştir. Sykes'ın verdiği bu bilgi, harita bilgisinin ne kadar derinlemesine olduğunu anlamak açısından önemlidir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, Sykes'ın seyahatlerde elde ettiği tecrübe onun ileriki hayatında çok büyük bir yönlendirici etkiye sahip olmuştur. Ayrıca onun harita yapımındaki başarısı, I. Dünya Savaşı sırasında kilit noktalarda görev almasında da önemli bir etken olmuştur.

28 Ekim 1903'te Edith Gorsth ile evlenen Sykes, 1907'de İngiltere'nin İstanbul Büyükelçiliği'nde görevlendirilmiştir (Yel ve Kartın, 2013:114). 1904- 1905 yıllarında İrlanda'da, genel sekreterin parlamento sekreterliği görevinde bulunan Sykes (Arslanmirza, 2021: 180), 27 Kasım 1911'de Muhafazakâr Parti'den milletvekili seçilmiştir. Babası da milletvekili olan Sykes'ın dedesi de bu tarihten yüz yıl önce milletvekilliği yapmıştır (Leslie,1923: 216-217).

Mark Sykes, I. Dünya Savaşı başladığında, Yorkshire Alayı'nda görev almıştır. Fakat alayı ile birlikte Fransa'ya gidememiş, İngiliz hükümeti tarafından özel bir görevle Türkiye'ye ve Balkanlar'a görevlendirilmiştir (Sazak,1988: 9). Söz konusu görevlendirmede kendisinin daha önce bu coğrafyaya gerçekleştirdiği seyahatler esas amil olmuştur. Bu görevlendirme sonrasında Sykes, Ortadoğu ve Balkanlarda çeşitli zamanlarda düzenlemiş olduğu seyahatlerinde gördüklerini, en ufak detayları ile not alarak bunları rapor haline getirmiştir. Karşılaştığı insanların kültürlerini en ince detayına kadar analiz etmeye çalışan Sykes; Ermeniler, Kürtler, Yahudiler ve Araplarla ilgili pek çok rapor düzenlemiştir.

İngiltere'nin I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'ne karşı sürdüreceği politikayı belirlemek, Ortadoğu'yu kendi menfaatine göre yeniden şekillendirmek amacıyla gerçekleştirdiği, Maurice de Bunsen'in başkanlık etmesi sebebiyle "Bunsen Komisyonu" olarak bilinen komisyona Mark Sykes, Savaş Bakanı Lord Kitchener'in özel temsilcisi olarak katılmıştır (Karaca, 2018:194). Komisyonda Osmanlı Devleti için dört seçenek üzerinde durulmuştur. Bunlar şu şekilde sıralanmıştır:

- Osmanlı Devleti'nin bölünmesi ve Anadolu'da küçük bir devlet olarak bırakılması,

- Osmanlı Devleti'nin nüfuz bölgelerine ayrılması,
- Osmanlı Devleti'nin varlığının olduğu gibi korunması,
- Federal bir devlet oluşturulmak suretiyle ülkenin beş vilayete ayrılması.

Bunsen Komisyonunda Ortadoğu'yu yakından tanınması sebebi ile etkili bir konumda bulunan Sykes, daha ziyade kendi adıyla bilinen Küçük Asya Anlaşmasında İngiltere temsilcisi olarak Fransız temsilcisi Georges Picot ile görüşmelere katılmıştır. Görüşmeler neticesinde imzalanan anlaşma günümüzde Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu coğrafyada etkileri açısından hala tartışılmaktadır. Mark Sykes'ın ünü bu anlaşmaya dayanmaktadır (Sykes-Picot Gizli Antlaşmasının detayı için Bk. Şahin, 2015).

I. Dünya Savaşı sırasında Sir Mark Sykes'ın yürüttüğü yukarıdaki faaliyetlerin aslında esas amacı; İngiltere'nin hâkimiyetini İstanbul'dan, Mısır'a kadar etkili kılmaya dönüktü (James, 2004: 559).

Savaş esnasında yaptığı ziyaretlerle her birimin işleri ayrı ayrı yürütmesinin sakıncalı olduğunu savunan Sykes, Arap işlerinin yürütülmesi için yönetimi ele alacak genel bir büro kurma fikrini araştırarak, Arap Bürosunun kurulmasını teklif etmiştir (Fromkin, 2004:141). 1916-1920 yılları arasında faaliyet gösteren Arap Büro, Mark Sykes'ın önerisi doğrultusunda şekillenmiştir (Çabuk, 2018: 1130-1147).

I. Dünya savaşında aktif bir şekilde görev alan Sir Mark Sykes savaş sonrası oluşacak düzeni hazırlamak için 4 Şubat 1919'da Paris Barış Konferansı'na katılmışsa da konferans devam ederken 16 Şubat 1919'da Hotel Lotti'de, İspanyol Gribinden ölmüştür (James, 2004:560).

## 2. Siyonizm ve Mark Sykes

Mark Sykes aslında belli bir dönemde Ermeniler ve Yahudilerden nefretle söz etmiştir. Örneğin onun *Beş Türk Eyaletine Doğru* çalışmasında Ermeniler ve Yahudiler için şu ifadelere yer verilmiştir:

*“... Zannediyorum ki bu berbat ırkla iletişim kurmuş herkes kendini aynen benim pozisyonunda hissedecektir. Bir Ermeni insanda önyargısız insanın bile hissetmekten kendini alıkoyamayacağı nefret hissini uyandırır. Onun korkaklığı mantıksız düzenbazlığı en küçük meselelere bile burnunu sokuşu insani erdemden*



*uzaklığı tehlikeli zamanlardaki çaresizliği fitri ve içgüdüsel hainliği bir araya gelip öyle bir karakter yapısı oluşturuyor ki insan ancak çokça acıyabiliyor. Ama yargıların dengesi bozuluyor. Bazılarının ortaya attığı gibi bu tarif edilemez. Ermeni kişiliğinin sadece Türk tiranlığı sonucunda oluştuğuna inanmıyorum... Ermenileri diğer bütün insanlıktan ayıran berbat özellikleri taşıyorlar. Yahudiler bile kendilerince bazı iyi özelliklere sahiptir. Ama Ermenilerde böyle özellikler hiç yoktur...” (Sykes, 2013: 68-69).*

Eserinde Ermeniler hakkında iyi düşüncelere sahip olmadığı görülen Sykes, buna rağmen birkaç yıl sonra Ermeni savunucusu olmaktan imtina etmemiştir.

Aslında tıpkı Ermeniler gibi 1900’lerin başlarında Yahudilerden de hazzetmeyen Sykes, kendisi Güney Afrika’da bir askerken Boer Savaşı’nın suçlusunu olarak Yahudileri görmüştür. O dönemde nişanlısı olan Edit’e yazdığı mektuplarda söylediği şey şuydu:

*“Hain bir Yahudi cezalandırılmadan önce yapılması gereken ilk şey İngiliz İmparatorluğu’nda sadık bir Yahudi olarak yaşayan tüm Cingolardan (devletin içerisinde barış yanlısı değil de daha çok haklarını savaşla kazanacağını düşünenler) son kuruluşlarına kadar parasının alınmasıdır. Hainleri zaten cezalandırmak gerekli ama sadıkların da son kuruluşuna kadar parasının alınmasıdır”.*

Sykes, Güney Afrika’daki yolculuğundan dönerken gemide bir Yahudi ile karşılaşmıştır. Adamın bütün gün madenler üstüne konuşması Sykes’ı sınırlendirmiş. “Biz bu köpekler, bu hayvanlar için mi savaştık, bunlar için mi savaşmamız gerekiyordu?” şeklinde nişanlısına mektup yazmıştır. Tüm bunları kaleme aldıktan 16 yıl sonra ise Sykes, Siyonizm’in savunucularından birisine dönüşmüştür (Berdine, 2018: 82-83). Sonrasında Mark Sykes’in Siyonizm için yaptığı çalışmalar zamanının önde gelen Siyonistlerinden Nahum Sokolow tarafından övgüyle karşılanmıştır (Bloom, 2011:141).

Mark Sykes’in Siyonizm’e ilgisi Sykes-Picot Antlaşmasının şekillenmesi sırasında artmıştır. 1914-1918 yılları arasında Donanma İstihbarat Direktörü (DNI) olarak görev yapan Kaptan William Reginald Hall’un kendisine dönük eleştirileri ise bu ilginin artması ile neticelenmiştir.

Mark Sykes, 26 Şubat 1916 tarihinde Herbert Samuel'e "*Siyonistlerin, durumun anahtarı olduklarını zihnime kazdım*" şeklinde bir yazı göndermiştir (Rosen, 1988:56-57). Sykes'ın Siyonistlerle ne kadar içli dışlı olduğunu ve İsrail devletinin kurulması için ne kadar büyük emek harcadığını gösteren birçok rapor bulunmaktadır. Burada çok küçük bir kısmına yer verilse de Sykes, Siyonizm konusunda önemli bir isim olarak tarihteki yerini almıştır.

Yukarıda ifadesini bulan süreç içerisindeki değişimle birlikte Yahudiler için Sykes her konuda yardım istedikleri bir kişi konumuna gelmiştir. Nahom Sokolow tarafından Sykes'a yazılan mektupta Yahudilerin Filistin'de Yahudi Koloni Şirketi'nin hisselerini artırmak adına yardım isteği de bu açıdan oldukça önemlidir. Sokolow, mektupta daha önce Jewish Colonial Trust'ın (Yahudi Koloni Şirketi) hisselerini artırmak için Hazine Bakanlığı'na başvurduklarını ancak Hazine Bakanlığı'nın bu konu ile ilgili bir yetkisinin olmadığı şeklinde cevap alındığını ifade etmiştir. Mektubun devamında Filistin'deki Yahudilerin acil olarak finansal ihtiyaçları olduğunu belirten Sokolow, bölgedeki Rahatlama Komitesi'nin elindeki paraların Filistin'deki Yahudilere kredi şeklinde verilmesini talep ettiğini; fakat İngiltere'den bunun için gerekli iznin verilmediği bilgisini paylaşmıştır. Aslında söz konusu süreç 9 Şubat 1918'de Yahudi Koloni Şirketinin hisse artırımı için Hazine Bakanlığı'na başvurusunun reddine ilave olmak üzere 9 Mayıs 1918 tarihinde Yahudi Şirketinin bu yönlü talebinin İngiliz Dışişleri tarafından uygun bulunmamasını ifade etmekteydi (PRO, FO 371/3396, 77811 Numaralı Mektup).

Söz konusu retlere rağmen Siyonistler Mark Sykes'a mektupla ulaşarak Yahudi Koloni Şirketi'nin hisselerinin artırılmasını talep etmiştir. 10 Mayıs 1918'de Sokolow'un isteğinin Hazine Bakanlığı tarafından bir kez daha düşünülmesi talep edilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak C.19966 numara ve 10 Mayıs 1918 Tarihli mektup Mark Sykes'a gelmiştir. Bu mektupta, şirketin sermayesine dair meseleler bir kez daha görüşüldüğü, Balfour'un Yahudi Koloni Şirketi'nin yapısı, İngiliz-Filistin Şirketi ile kardeş ilişkisi ve Siyonist Organizasyon'un finansal yapısı hakkında bil-

gilendirme yaptığı şeklinde bilgiler paylaşılmıştır. Ayrıca Hazine Bakanlığı'nda bulunan yöneticilerin durumun farkında olduğu ve bu iki şirketin, İngiliz hükümetinin tam güvenini kazanmış şekilde Filistin'de İngiliz himayesinde çalıştığı mektupta bildirilmiştir. Filistin'de organizasyonun problemlerden en önemlisi olarak değerlendirilen Yahudi tarım kolonilerinin İngiliz himayesinde yeniden kurulup geliştirilmesi istenmiştir (PRO, FO, 371/3396-No:77811/W/44).

Balfour tarafından Yahudi Koloni Şirketi ile ilgili olarak 14 Mayıs 1918 tarihinde Sykes'a bir mektup gönderilmiştir. Mektupta paranın gideceği Filistin topraklarının düşman toprağı olduğu bu sebeple de Yahudi Koloni Şirketinin başvurusunun reddedildiği bilgisi yer almıştır. Teklif reddedilmiş olsa bile Balfour, Siyonistlere Savaş Kabinesi'ne bağlı olarak yeni kurulan "Yeni Meseleleri Kabul Etme Komitesi"ne başvuruları tavsiyesinde bulunmuştur (PRO, FO 371/3396 No -83940 /40/ 44).

Mark Sykes, bunun üzerine Dışişleri Bakanlığı'na 20 Mayıs 1918'de bir mektup yazmıştır. Mektupta Yahudi Koloni Şirketi'nin sermaye artırımına dair isteğin Balfour'un belirttiği şekilde paranın düşman tarafına gönderilmeyeceği, bunun Filistin topraklarına harcanacağına altını çizmiştir. Dışişlerinin söz konusu teklifi kabul etmemesi durumunda ise Balfour'un kendilerini yönlendirdiği gibi Yeni Meseleleri Kabul Komitesi'ne başvuracaklarını da eklemiştir. Mark Sykes'ın bu mektubundan sonra Hazine Bakanlığından gelen cevabi yazıda Yahudi Koloni Şirketi'nin başvurusunun onaylandığı belirtilmiştir. Hazine Bakanlığı'ndan onay yazısı 13 Haziran 1918 tarihinde Mark Sykes'a ulaşmıştır (PRO, FO 371 /3396- No 93722/W/44).

Burada Mark Sykes'ın Yahudilerin Filistin'e yatırım yapmalarını sağlamaya çalıştığı ve orada kendilerine kredi verilmesi için ciddi çaba sarf ettiği anlaşılmaktadır. Filistin topraklarının düşman yani Osmanlı Devleti'ne veya başka bir devlete bağlı bir toprak olmadığı ve buranın ileride uluslararası bir yönetimde kalacağını düşünerek Yahudilerin paralarının boşa gitmeyeceği öngörüsünde bulunmuştur.

16 Şubat 1919 tarihinde ölen Sykes'ın bu tarihten çok kısa bir süre önce Filistin'le ilgili hazırlamış olduğu bir rapor da çok dikkat çekicidir. Bu raporda kendisinin yanı sıra General Clayton, P.N. Waggett da rapora imza atmışlardır. Raporlar

Lord Curzon tarafından Dışişleri'ne 5 Şubat 1919'da gönderilmiştir (PRO, FO. 608/98-No-38825/ ME/44).

Birinci Dünya Savaşının hitamında gerçekleşen Kudüs ziyareti sonrasında Sykes'ın buradaki kutsal bölgelerin durumunu, Filistin hükümetinin yapısını General Money ve Albay Storss ile tartıştığı anlaşılmaktadır. Sykes, tartışma neticesinde Filistin meselesinin çözüm yollarını şu şekilde sıralamıştır:

“1. *Bariş Konferansından çıktığı şekli ile İngiliz hükümeti burada otorite olacak bir ofis kurmalı ve bu ofis sayesinde Filistin hükümetinin kontrolü ele alınmalıdır. Siyonist gelişmenin önü açılmalıdır. Bir tarafta da yerel halk ve Hristiyan halkın eşitliği sağlanmalıdır.*

2. *Filistin yönetiminin problemleri: Filistin'de kutsal mabetlerin gözlemciliğinin nasıl olacağı, yerel unsurlarla, Siyonist unsurlar arasında eşitliğin ve huzurun nasıl tesis edileceğine odaklanmıştır. Bu duruma çözüm üretilmelidir.*

3. *Filistin bağımsızlığa kavuşup geliştirilmelidir. İkinci maddede belirtilen problemlerin çözümü Filistin'in kendi kendini idare edecek güçte olana kadar geçici otoritenin burada hâkim olması ile sağlanabilmelidir.”*

Raporda Sykes, kutsal mekânlarda tamamen Yahudi, Müslüman veya Hristiyan otoritelerinden birisinin söz sahibi olması halinde diğer tarafların bu durumu kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Sykes'a göre böyle bir çözüm olursa problem sonuza kadar çözümsüz kalacaktı. Konuyla ilgili olarak:

“Eğer kalıcı bir çözüm bulamazsak problemleri asla çözemeyiz. Ayrıca Filistin'de Siyonistler yerel halkla hemfikir olduklarında buradaki geçici gücün görevine son verebilirler. Bariş Konferansı tarafından sorumlu tutulan gücün Filistin Yönetimi'nde de sorumluluk alması gerekir. Bu sorumluluk iki fonksiyon gerektirir, ilk olarak Filistin Geçici Yönetimi, ikinci olarak da Kutsal Mabetler Gözlemciliğidir” (PRO, FO 608/98-No-38825/ME/44).

Storss ve Sykes, Filistin meselesinin çözümü için Kutsal Yerler Yönetimi ve Filistin Yönetimi oluşturulması konusunda hemfikir olmuştur. Ancak General Money burada şu fikri belirtmiştir:

“Bariş Konferansı tarafından sorumlu tutulan vâsi gücün Filistin yönetiminde de sorumluluk alması gerekir. Bu sorumluluk iki fonksiyon gerektirir. İlk olarak Filistin geçici yönetimi, ikinci olarak da kutsal mabetler gözlemciliğidir”.

Paris Barış Konferansı'nda Filistin yönetimi ile ilgili yönetim hangi ülkeye bırakılırsa kutsal yerler gözetiminin de o ülkede kalması noktasında bir mutabakata varılmıştır. Filistin kendini idare edecek duruma geldiğinde ise Geçici Filistin Hükümetin sonlandırılması, Kutsal Yerler Gözlemciliğinin ise kalıcı olarak devam etmesi fikri kabul edilmiştir (PRO, FO 608/98-No-38825/ME/44). Aslında söz konusu mutabakatta gözlemciliğin İngiltere'de kalması hedeflenmiş ancak diğer devletlerin tepkileri gözetilerek bu açık olarak ifade edilmemiştir.

### **3. Mark Sykes, Arap Lejyonunun Kurulma Fikri ve Arap Büro**

Arap birliği fikrinin temelleri 19. yüzyılda ortaya çıkan milliyetçilik fikir akımına kadar gitmektedir. Milliyetçilik, Napolyon'un 1798-1801 yılları arasında Mısır'ı işgal etmesiyle Arap vilayetlerinde yayılmaya başlamıştır (Ay, 2018: 32). Mısır'da yönetimi ele geçiren Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Avrupa ile gelişen ticari ilişkiler doğrultusunda Avrupa'ya öğrenci göndermeye başlamıştır. Bu öğrenciler Arapların İslamiyet'ten önce de var olduğuna ikna edilmiştir (Özalkan, 2018:1). Kimi milliyetçilik akımının savunucuları, 1882 sonrasında İstanbul'da barınamadıkları için İngiliz idaresindeki Kahire'ye veya Paris gibi dış merkezlere yerleşmişlerdir (Soy, 2004:174-175).

Arap milliyetçiliği, Arapların yaşadığı her yerde aynı şekilde ve tarzda gelişmemiştir. Söz konusu milliyetçilik bölge ve şehirlerarasında farklılık gösterdiği gibi Müslüman ve gayrimüslimler arasında da farklı derecelerde kendini göstermiştir (Soy, 2004:177-178). Arap milliyetçilik hareketi özellikle bugün Lübnan bölgesinde yoğunlaşmaktaydı. Bunun sebebi bölgede faaliyet gösteren misyoner okullarıydı. Başlangıçta Hristiyan Araplar arasında Türk aleyhtarı fikirler gelişirken, Müslüman Araplar Osmanlı idaresinden ayrılmayı düşünmüyordu. (Soy, 2004:179)

1908'de İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetimi kademeli olarak ele geçirmiştir. Söz konusu bu süreçte cemiyetin yönetiminin laik ve milliyetçi bir politika takip etmesiyle Arap milliyetçiliği, Müslüman Araplar arasında güçlenmiştir (Gökçe, 2019:55).

Yukarıda kısaca ifadesini bulan süreç içerisinde İngiltere, Hindistan'a giden yolların güvenliğini sağlamak için Arabistan'ı kontrol etmeye çalışmış, bölgede beyannameler dağıtıp, Arapları Osmanlı Devleti'ne karşı isyana sevk etmeye başlamış, etkili bir şekilde istihbarat ve propaganda faaliyetleri yürütmüştür (Tolon, 2004:14).

I. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan Arap Devleti fikrinin, fikir babasının Lord Kitchener olduğu iddia edilmiştir. İngiltere, Çanakkale Cephesi'nde yenilgi aldıktan sonra Kitchener'in kafasında uzun süre beslenen bir fikir uyanışa geçmiştir. Söz konusu plana göre Arabistan ve Suriye'de müstakil bir Arap Devleti kurulmalıydı (Arthur, 2010:211). Mark Sykes'ın kuzeni Leslie ise fikir babalığı konusuna karşı çıkmıştır. Arap isyanı fikrini Kitchener'a kabul ettiren veya Kitchener'ı bu fikre sevk eden asıl kişinin Mark Sykes olduğunu iddia etmiştir (Leslie, 2023:26).

Mark Sykes'ın mı Kitchener'dan etkilendiği yoksa Kitchener'ın mı Mark Sykes'dan etkilendiği tam olarak bilinmemektedir. Fakat Sykes'ın Arap bölgesinde çok büyük faaliyetlerde bulunduğu Arap lejyonunun kurulmasında aktif görev aldığını söylemek mümkündür.

Yukarıda bahsi geçen önermelerin hayat bulmasının bir yolu olarak düşünülen bir Arap Bürosu kurma fikrine bakıldığında, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun bölgede işleri yönetmede farklı görüş ve yetkilerinden oluşan sekreterliklere sahip olduğu bunun ise İngiliz devletine ciddi yaralar açtığını düşünen Sykes, merkezi bir yapının kurulması halinde işlerin hızlı ve etkili çözüme kavuşacağını öngörmüştür.

Ortadoğu'da faaliyet gösteren İngiliz istihbaratçılar, 1915 yılı başından itibaren bölgesel ofisler arasında koordinasyonun zayıflığından şikâyetçiydi. Mark Sykes, 21 Aralık 1915'te kendi başkanlığında Londra'da İslam Bürosu adıyla bir ofis kurulmasını ve bu ofisin İngiltere'nin Yakındoğu'daki politikasını organize etmesini teklif etti (Çabuk, 2019:1132).

Hindistan Genel Valisi kendi yetki alanında bulunan bölgeleri kapsayan bu büroya karşı çıkmıştır. Başbakan Asquith 1916 Ocak ayı başında, İslam Büro'nun kabul edilmesi için toplantı düzenlenmesi talimatını vermiştir. Söz konusu toplantıda Mark Sykes'ın teklifi kabul olsa da büronun ismi "Arap Büro" olmuştur. Söz konusu büro ayrı olarak teşkil edilmemiş, Kahire İstihbarat Dairesinin bir bölümü olarak

teşkil edilmiştir. Arap Büronun başına ise David G. Hogarth atanmıştır (Fromkin, 2004:141). Mark Sykes bundan sonra Arap Büro içerisinde çalışmalarını yürütmüştür.

Sykes, Mayıs 1916'da Savunma Bakanlığı Komitesinde görevlendirilmiş, böylece bir anda kendisini Savaş Komitesinde sekreter olarak bulmuştur. Sykes'ın komitedeki görevi; Savaş Komitesi'ne bilgi sunmak, savaşın kayıtlarını tutmak, farklı yerden gelen kayıtları birleştirip Savaş Kabinesi'nin görüşüne sunmak, bürodan çıkan kayıtları başka birimlere aktarmak olarak belirlenmiştir. Sykes böylece Savaş Ofisi, Hindistan Ofisi ve Dışişleri Ofisi arasında irtibat subaylığı yapıyordu. Edindiği bilgileri sürekli komiteye sunuyordu. Lloyd George Başbakan olunca Mark Sykes'ı yardımcı sekreter olarak Savaş Kabinesine atamıştır. Bu atama sonrasında Sykes hem Dışişlerinde hem de Savaş Kabinesinde işleri yürütmeye devam etmiştir. En sonunda İstihbarat bölümünde Arap Büro'da da çalışmalarını sürdüren Sykes, bu faaliyetler içerisinde Arabistan Raporlarını da kaleme almıştır. Bahsi geçen raporlarda gizli yazışmalar, telgraflar bulunmaktadır. Bölgeden gelen bütün yazışmalar kendisinin elinden geçmek suretiyle Savaş Komitesine sunulmuştur. Bu belgeler çok gizli olduğu için doğrudan krala, sonra savaş komitesinin üyelerine ve çok az sayıda bazı üst rütbeli subaylara gönderilmiştir.

Bu raporlar sadece Arabistan ile sınırlı olmayıp Yakındoğu politikanın da belirleyicisi olmuştur. Bu sebeple Mark Sykes bu görevi çok ciddiye almıştır. Kendisi yerelden gelen raporları süzgeçten geçirmek suretiyle altı ay boyunca rapor hazırlamıştır. Daha sonra Savaş Kabinesi yetkilileri kendisinden tüm dünya için bir rapor kaleme almasını istemiştir. Söz konusu raporda dünya Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmış ancak Arabistan'a ayrı bir başlık açılmamıştır (Leslie, 1923:21-25).

Sykes Arap Lejyonunun kurulmasında aktif görev almıştır. Savaş Kabinesi'nin GT 1229 numaralı raporunda belirtildiğine göre, Mark Sykes on gün Mısır'da bulunup Kahire'deki durumu inceledikten sonra Arap Lejyonunun kurulması fikrine varmıştır. Mark Sykes:

*“Büyük Britanya ve Fransa eğer Arap hareketinin askeri ve politik değerini kavrarlarsa o zaman birlikte hareket yapmanın gerekliliğine hissedecekler. Eğer organizasyon Araplara birliktelik verirse, onların milliyetçi varlıklarına ilham verirse durum istediğimiz gibi sonuçlanacaktır”*

ifadesine yer vermiştir. Bunun gerçekleşmesi için gerekli bilgileri çıkartıp, General Lynden-Bell'e ve Sir Reginald Wingate'e iletmiştir.

Sir Mark Sykes, notlarda özetle burada çok büyük askeri ve politik çıkar sağlayacağını düşünmüştür. Eğer Arap askerleri, hapishanelerde bulunanlar, savaş esirleri harekete geçirilirse askeri kıymetin daha da artacağını belirtip lejyonların nasıl oluşturulacağını şu şekilde açıklamıştır:

*“1- Organizasyonun bir tek kişinin eline verilmesi ile Suriye ve Arap birlikteliği ilerleyecektir.*

*2- Osmanlı ordusundan kaçanlar İngiltere-Fransa için destek kuvvet sağlayacak ve onlara bir korkak olmadıkları telkin edilecektir.*

*3- Büyük Britanya olarak kutsal topraklarda bir kuvvet bırakmış olacağız. Avrupalı güçlerin askerleri bölgeye girmesi (gayrimüslimlerin kutsal topraklara girmesi İslam İnancında hoş karşılanmamaktadır) kurallarını çiğnemeyeceğiz. Çünkü burada bıraktığımız güçler yani lejyonlar olacak (Müslüman askerler) ama bize bağlı olacaklar.”*

Bu fikrin hayata geçip geçmemesi noktasında Mark Sykes, Cidde'ye geçip hem Şerif Hüseyin hem de Faysal ile görüşmüştür. Görüşmelerde her iki isim de bu fikre sıcak bakmıştır. Sykes konuyla ilgili “Eğer burada bir güç bırakmazsak kalıcı olarak bölgede kalmamız mümkün değildir. Maddi varlığımız burada yok olur” öngörüsünde bulunmuştur (PRO, CAB 24/18/29 G.T 1299).

Yukarıdaki planlama G. Picot ile de görüşülmüştür. Görüşmede,

*“...lejyonun harekete geçmesi ile oluşturulan kuvvet Türkiye'nin Arapça konuşulan herhangi bir bölgesinde operasyon yapar; Araplar, Fransızlar ile İngilizler arasında dağılıp gitmezler. Lejyonlar ortaya çıkarken İngiltere-Fransa gözetiminde olmalı; ama sonrasında bu lejyonlar bölgede bu iki kontrolden bağımsız olmalıdır. Sadece oradaki otoritenin kumandanına karşı sorumlu olmalıdırlar”* şeklinde bilgi aktarılmıştır (PRO, CAB 24/18/29 G.T 1299).

Sykes'ın planlamasında, “Arap Lejyonları Sykes-Picot Antlaşması sonrasında kurulacak Fransa denetimindeki A Bölgesi ve İngiltere denetimindeki B Bölgesinde bağımsız çalışmalar yapacaktı ve yalnızca oradaki otoritenin kumandanından emir alacaklardı”. Böylelikle Araplara kendi bölgelerinde kendilerinin sözünün



dinlendiği intibai ile orada maddi veya manevi bir denetim kurmayı planlamış, Müslümanları susturmak için bu lejyonların kendilerine ait olduğunu veya bağımsız hareket ettikleri hissini uyandırmayı hedeflemiştir (PRO, CAB 24/181/29 G.T 1299).

Sykes aynı zamanda konuyu Albay Jacob ve Clayton ile de görüşmüştür. Ona göre kurulacak lejyon için asker kaynağı kamplardaki mahkûmlardan, Kameron Adası'ndakilerden, Arap halkından, Hindistan'daki savaş mahkûmlarından ve Mezopotamya'daki savaş mahkûmlarından temin edilecekti. Konuyla ilgili Sykes'a yardım eden kişi Albay Leiachman oldu. Yapılan görüşmeler neticesinde 27 Haziran 1917'de Leiachman Aden'den 394 numara ile Mark Sykes'a bir telgraf göndermiş ve *"Arap Lejyonu talimatlarınız doğrultusunda ilerlemektedir ve buradaki askerler nasıl nakil edilecek sizden cevap bekliyoruz"* şeklinde talimat beklediğini açıklamıştır (PRO, CAB 24/181/29 G.T 1299). Bu telraftan da anlaşıldığı üzere lejyonların oluşturulmasında ve hareketleri noktasında belirleyici isim Mark Sykes olmuştur.

Arap lejyonlarının kurulması amacıyla Sykes çok ısrarcı bir politika takip etmiştir. Nihayetinde hükümet yetkililerini de ikna edip bunu hayata geçirmeye çalışmıştır. 1917 Eylül ayında Sykes'ın ilk başta 10.000 kişiden oluşacağını planladığı Arap Lejyonu'na toplamda İsmail Ağa'dan 500 kişi dahil olmuştur. Clayton, bu birlik için hazırlanmış olduğu raporda *"Bu kişiler tamamen işe yaramaz kişilerden oluşmaktadır. Askeri çaba sarf etmekten daha ziyade politik bir entrikanın içinde bulunmaya daha eğilimlidir"* yorumunda bulunmuştur. Bu küçük askeri grup Akabe'ye gönderilmişse de Sykes'ın çok büyük umutlar bağladığı Arap Lejyonunun kocaman bir hiç olduğu kısa zamanda anlaşılmıştır. (Berdine,2018:171) Burada üzerinde durulması gereken en önemli yan, Sykes'ın inandığı bir hususta Londra'da etkili ve yetkili insanları buna ikna etmiş olmasıdır.

## Sonuç

Mark Sykes için küçük yaşta başladığı seyahatler ilerleyen yıllarda bir tutku haline gelmiştir. Genç yaşta "Doğu" ile tanışmış ve burada gözlemlerde bulunmuştur. Zamanla biriken bilgisini devleti için kullanmaktan imtina etmemiştir.

Sykes aslında ilk izlenimlerinde kendisini Ermenilerden, Yahudilerden hoşlanmaz, Araplara karşı Türkleri tercih eder bir pozisyonda konumlanmışken, zamanla içinde bulunduğu siyasi konum ve devlet çıkarları gereği fikirleri değişime uğramıştır. Onun fikirlerinde ani değişiklikler görülebilmekteyken inandığı bir konu üzerinde ısrarını sürdürmekten de geri kalmamıştır. Kendisinin ruh halini çağdaşı olan Lawrence ve Sykes hakkında biyografik çalışma yapan James Lawrence şöyle açıklamıştır: “*Mark Sykes ruh haline göre bazen doğru bazen yanlış bilgi veren ve önyargılı fikirlere sahip bir kişiliktir*”.

Sir Mark Sykes I. Dünya Savaşı'nın arifesinde Osmanlı toprak bütünlüğünü savunurken, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında yer almasıyla bu fikrinden tamamen vazgeçmiştir. Arapların çoğunlukta bulunduğu toprakların Osmanlı Devleti'nden ayrılması gerektiğini savunmuş, Sykes-Picot Anlaşması'nda, Arapların yaşadığı coğrafyada A ve B bölgeleri ile Arap Konfederasyonu veya tek bağımsız bir Arap Devleti düşüncesine yer vermiş ve Siyonistlerin İngilizler için bir güvence olduğunu düşünmüştür. Zamanla da Filistin'de bir Yahudi Devleti'nin kurulması konusunda en büyük savunucularından biri haline gelmiştir.

Mark Sykes'ın ısrarla üzerinde durduğu bir başka konu ise Şerif Hüseyin'e destek verilerek Arap İsyanının başlatılmasıydı. Bunun için Arap lejyonu fikrine sınıksız sarılmış, hükümetinin de desteğini alarak Arap lejyonunu kurmayı başarmışsa da lejyona, Araplar tarafından yeterli destek sağlanmadığı için kendisi adına tam bir siyasi başarısızlık sergilenmiştir.

Aslında söz konusu bu başarısızlığın ardında kendisinin zihninde tahayyül olarak kurduğu Arap Devleti fikrine tüm Arapların destek vereceğini öngörüsü yatmıştır. Sykes'ın kendisi de Araplarda ırk bilincinin mevcut olmakla birlikte batı tarzında bir milliyetçilik düşüncesinin var olmadığını pek çok defalar Londra'ya bildirmiştir. Yine de görmek istediğine inanmayı tercih ettiği için lejyonlar konusunda ısrarcı davranmış ve hayal kırıklığına uğramıştır. Fakat burada kendi hayaline Londra'daki karar vericileri de inandırması kendisinin İngiliz Ortadoğu siyasetine etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Sykes'in inandığı başka bir hayal ise Filistin'de Yahudilerin, Müslümanların, Hristiyanların barış içerisinde birlikte yaşayacakları Yahudi Devleti düşüncesi idi. Bu sistemin zorluğunu bilmesine rağmen İtilaf Devletleri'nin savaşı kazanmasını sağlamak adına Siyonizm'i desteklemiştir. Sykes'in bu desteği Siyonistlerce en küçük problemlerden en büyüğüne kendisinin problem çözücü kişi olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Aslında onun da temellerine katkı sunduğu İsrail Devleti, Filistin'de kuruldu ancak o günden bugüne bölgede huzur ve istikrar hiçbir zaman sağlanamadı.

### Kaynakça

PRO, FO371/3396- No77811

PRO, FO371/3396-77811/W/44

PRO, FO371/396-83940/W/44

PRO, PRO, FO371/396-93722/E/44

PRO, FO 608/98-38825/ME//44

PRO, CAB/24/18/29 G.T.1299

Katar Dijital Arşivi, IOR/L/PS/10/586 File 705/1916 pt 1-2 Arab Revolt.

Arthur, G. (2010). *Savaş Lordu Kitchener*. Hazırlayan: Muzaffer Albayrak, İstanbul: Kurtuba Kitap.

Aslanmirza, Ö. (2021). An Imperial Traveler: Mark Sykes and His Impressions in the Middle East Through His Article and Notes in the Late 19th Century. *Tarih Dergisi*, S.73, İstanbul: İstanbul University Press, 173-194.

Ay, H. U. (2018) Arap Birliğini Doğuran Temel İdeoloji Üzerine Bir Değerlendirme: Arap Milliyetçiliği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, C.3, S1, 32-49.

Berdine, M. D. (2018). Redrawing the Middle East: Sir Mark Sykes, Imperialism and the Sykes-Picot Agreement, *London*.

Bloom, C. (2011). Sir Mark Sykes: British Diplomat And A Convert To Zionism. *Jewish Historical Studies*, Volume 43, 141-157.

Capern, A. L. (1998). Winston Churchill, Mark Sykes And The Dardanelles Campaign Of 1915, *Historical Research*, Volume 71, 108-118.

- Çabuk, M. (2019). İngiliz Belgelerine Göre İngiltere'nin Ortadoğu'daki İstihbarat Merkezi: Arap Büro (1916-1920). *Belgi*, C1: Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, 1130-1147.
- Çıtak, C. (1997). Sir Mark Sykes Hayatı ve Ortadoğu'daki İngiliz Politikasının Şekillenmesindeki Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Çiçek, K. (2018). Sir Mark Sykes'ın I. Dünya Savaşı Sonrası Haritalarında Osmanlı Devleti ve Yakın Doğu Sınırları, *Ermeni Araştırmaları*, S. 60, Ankara,73-99.
- Fromkin, D. (2004). Barışa Son Veren Barış, Hazırlayan: Şemsi Yeğin, İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Gökçe, Ö.T. (2019) Arap Milliyetçiliğinin Ortaya Çıkışı ve İlk Dönemleri. *Yeni Fikir*, Yıl: 11, S.22, 55-71.
- Harvey, D. (1982). British Imperialism, In *The Middle East Of World War One: A Psycho-social History Of The Arab Revolt*. The University Of Texas At Austin.
- James, L. (2004). Sykes, Sir Mark, Sixth Borneo (1879-1919). *Oxford Dictionary of National Biography*: İngiltere,Oxford Üniversitesi Yay, 557-560.
- Karaca, T. N. (2018). Sınırları Çizen Kadın İngiliz Casus Gertrude Bell. İstanbul:Kronik Kitap.
- Karakaş, N. (2012). Britanyalıların Gözüyle Sina Filistin Cephesi'nde Türk Askeri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XXVII, Sayı/Number 2, 403-425.
- Kartın, C. (2016). Mark Sykes'ın Ortadoğu İzlenimleri. *Sykes-Picot Gizli Anlaşması'nın 100. Yılında Ortadoğu ve Türkiye Sempozyumu*: Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, s. 395-418.
- Leslie, S. (1923). *Mark Sykes: His Life and Letters*. London, New York, Toronto and Melbourne: Cassell and Copmany, LTD,
- Özalkan, S. (2018). Tarihsel Perspektiften Arap Milliyetçiliği. *İnsamer*, S.56, 1-7.
- Şahin, İ. (2015) Ortadoğu'da Emperyalist Güçlerin Gizli Oyunu: Sykes-Picot Anlaşması. *Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, S.38,1130-1147.
- Polat, Ü. G. (2010). Türk-Alman Propagandası Karşısında Arap Bürosu'nun Kuruluşu. *Atatürk Araştırma. Merkezi Dergisi*, C. XXVI, S. 76, 97-132.
- Polat, Ü.G. (2015). Kud Komutanı Townshend'in İstanbul'a Getirilişi ve İngiliz Savaş Basınına Müdahale. *Akademik ORTADOĞU*, C.9, S2: More Ajans,131-146.
- Rosen,J. (1988). Captain Reginald Hall and the Balfour Declaration. *Middle Eastern Studies*, Vol. 24, No.1,173-202.

- Sazak, S. (1988). *Sir Mark Sykes ve 1900-1920 Arası İngiltere'nin Ortadoğu Politikasına Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Soy, B. (2004). Arap Milliyetçiliği: Ortaya Çıkışından 1918'e Kadar. *Bilig*, Yaz, S. 30: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, 173-202.
- Sykes, M. (2015). *Darül İslam-Osmanlı'nın Şark Bölgesinde Seyahat*. Çeviren: Hikmet İlhan, İstanbul: Avesta Basım Yayın.
- Sykes, M. (2013). *Beş Türk Eyaletine Doğru*. Çevirenler: İngilizce: Hilal Sağdıç, Fransızca: Büşra Aycibin, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Tolon, A.H. (2004). *I Dünya Savaşı Sırasında Taksim Anlaşmaları*, Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi.
- Üstel, A. (27 Kasım 2019). İngilizler Ermeni Soykırımını yalanını Nasıl Tezgahladı? -1, *Star Gazetesi*.
- Yazıcı, S.-Demir, A. (2017). Kamuoyu Algı Yönetimine Erken Bir Örnek Olarak Yerli ve Yabancı Basın Kaynaklarında Çerkes Hasan Vakası, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 93-118.
- Yel, S. ve Kartın C. (2013) Osmanlı Son Döneminden Cumhuriyetin İlk Yıllarına İki İngiliz'in, Sykes ve Noel Anıları. Kuruluşunda 90. Yılına Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Ankara 23-25 Aralık 2013, C1, 107-175.
- Yeşilyurt, Y. (2018). I. Dünya Savaşı'nda Yemen'de Osmanlı İngiliz Mücadelesi ve Mark Sykes'in Yemen'den Gönderdiği Rapor. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 357-374.

### **Extended Abstract**

The only child of the fifth Baronet Sir Tatton Sykes, Sir Mark Sykes got a good education and his wealthy and influential family helped him become a soldier, diplomat and the Member of Parliament.

When Mark Sykes was young, he went to India with his Father, explored the Arabian Deserts and travelled to Mexico. Considering the conditions of those days, these travels must have made a difference in the education of Sykes, who organized trips to distant parts of the world.

Mark Sykes had a passion for map drawing from an early age. The main factor of his skill in mapping the places he went; the passages to be used, roads, tribes, everything that

he thought interesting and useful. This ability of his would be very useful for Britain in terms of intelligence. When World War I began, one of the few people who knew anything about the Middle East was Mark Sykes. With this feature, he was called the Middle East expert in the First World War.

The experience that Mark Sykes gained on his travels had a huge guiding influence on his later life. Moreover, his success in map-making helped him take charge at key points during World War I. Mark Sykes is best known for the Sykes-Picot-Sokolow Agreement signed in 1916. However, Mark Sykes was involved in many important issues related to Britain's Middle East policy. It is also possible to say that Mark Sykes was the first person to use the term the Middle East in England. New research shows that Mark Sykes was a major influence in the Sheriff Hussein Rebellion and laid the foundations of the Jewish State.

In this study, the report prepared by Mark Sykes for the adoption of the idea of the Arab Legion and the establishment of this legion was used. The idea of Sykes to fight against the Turks by forming a force, especially in the regions where the Arabs mostly live, was emphasized. Apart from that, a few examples of the activities of Mark Sykes with the Zionists for the establishment of a Jewish state in Palestine in line with the interests of the state without being a Zionist were given.

Defending the territorial integrity of the Ottoman Empire on the eve of the First World War, Sir Mark Sykes gave up this idea when the Ottomans sided with Germany. He argued that Arab-dominated lands should be separated from the Ottoman Empire. According to the Sykes-Picot Agreement, the ideas of A and B regions and the Arab Confederation or a single independent Arab State took place in the geography where the Arabs lived; thus, Sykes became one of the biggest defenders of the idea of a Jewish State in Palestine realizing that the Zionists were a guarantee for the British with the criticisms of Hall.

The above-mentioned Sykes-Picot-Sokolow Agreement did not contain a statement on the establishment of a Jewish state in Palestine, but Mark gave up on this agreement and his anti-Semitism, with the criticisms he received over time. Meeting with Aaronsohn, he placed Zionism at the centre of Britain's Middle East policy. At the end of Mark, we are now committed to Zionism, the freedom of the Armenians and the Arab independence. Zionism will say this is the key to unlock

With the influence of Marxism, he aimed for England to take a large share from the Middle East. He worked hard in the preparation of the Balfour Declaration. He attended the

Paris Peace Conference and worked for the system to establish in Palestine shortly before he died of the flu. He prepared a report on it. In this report, he proposed that the region is under the auspices of a state until Palestine came to a level that would govern itself. Although he wanted this state to be England, this request was not in the report because he was afraid of the reaction of other states. In addition, Sykes, who advocated the idea of establishing a second government, stated that this administration should be related to the supervision of holy places belonging to all religions in Palestine. He stated that if the protection of the holy places in this region was given to a single religion, those who believed in other religions would feel uncomfortable. Sykes advocated that the Interim Palestinian Government should be terminated when Palestine was able to govern itself, but that the Observatory of the Holy Places should continue in that country permanently.

It is obvious that Mark Sykes became an important authority on Zionism after the Sykes-Picot Agreement. It can be said that in some of the problems between the Zionists and the British government, the Zionists saw Sykes as a solution agent and used him as a mediator for the solution of the problems.

The foundations of the Arab League Idea emerged in the 19th century, but Arab nationalism did not develop in the same way everywhere Arabs lived. In today's Lebanon, Arab nationalism was more intense through missionary schools. Britain would try to control Arabia to ensure the safety of the roads to India and would benefit from Arab nationalism in line with its ambitions England would conduct intelligence activities through the Arab office. and was established to execute with a central policy.

The region where Mark Sykes was the real expert, or the region where he was assigned, became the lands of the Arabs. Mark Sykes carried out great activities in the Arab region and took an active role in the establishment of the Arab Legion.

Sir Mark Sykes stated that the Arab Legions would gain enormous military and political interest. If the Arab soldiers and the Arab legions in the prisons were mobilized, the military value would increase.

Mark Sykes went to Jeddah to meet with Sharif Hussein and Faisal. They were enthusiastic about the planned Arab Legion idea. Mark Sykes ostensibly aimed at silencing Muslims, making these legions feel like their own or acting independently. Non-Muslims, an Islamic faith, would not enter the holy land with the legion. But the power to control them from behind would be England and France.

Mark Sykes pursued a very effective policy to establish Arab legions. Eventually, he tried to persuade the government officials to bring the idea of the Arab Legion to life. The Arab Legion was eventually established and approved, but the idea never truly materialized. In September 1917, 500 people from İsmail Ağa were included in the Arab Legion, which Sykes initially thought would consist of 10000 people. In his report, Clayton stated that these people consisted of completely useless people. These 500 gatherings were interpreted as more inclined to engage in political intrigue than to make a military effort. This small military group was sent to Aqaba. The Arab Legion, which Sykes believed in and thought would be a great support, was a big nothing. Although the Arab Legion could not achieve the efficiency he wanted, he made the government officials accept the idea of establishing the Legion and did the necessary work. This is important because it shows us that Sykes was a very effective figure in convincing government officials on a subject he believed in.

While Mark Sykes initially disliked Armenians and Jews, he preferred Turks over Arabs, so his ideas changed due to his political position and state interests. With these sudden changes in his ideas, it is clear that he was insistent on a subject he believed in.

Mark Sykes also insisted on the establishment of the Arab legion mentioned above. However, they encountered an unexpected result. The legion was not efficiently supported by the Arabs. Here, Mark Sykes' biased gaze was effective. He thought that all Arabs would support the idea of an Arab State, which he had planned in his mind and imagined in his mind. The chamber was expressing that Arabs had racial consciousness, but not Western-style Nationalism. Yet he insisted on the legions and was disappointed because he believed what he wanted to see. However, it is important that he convinced the authorities of his dream to show his influence in British Middle East politics.

Another dream that Sykes believed in was the idea of a Jewish State in which Jews, Muslims and Christians would live together in Palestine. Although he knew the difficulty of this system, he supported Zionism to ensure that the Allies won the war. From the smallest to the biggest problems with the Zionists, Mark Sykes is recognized as the problem solver. Within the steps he took, Israel was established in Palestine. But peace and stability in the region were never achieved.

In this study, only a small part of the documents of Sir Mar Sykes' correspondence and reports could be used. Given the size of the correspondence of all of Sykes' reports, many of them were omitted.